

DE RESTAURATIE VAN HET INTERIEUR MOET IN 2040 KLAAR ZIJN

Het Justitiepaleis werpt zijn stellingen af

Het Justitiepaleis in Brussel is beroemd om de stellingen die ervoor staan, maar niet lang meer. De restauratie van de voorgevel is begonnen en tegen 2030 moeten alle gevels in het nieuw staan. Ook de renovatie van het interieur wordt volop voorbereid. “De trein is vertrokken. En lij mag zeker niet meer stoppen.” WIM VER ELST, FOTOGRAFIE FRANKY VERDICKT

Het Justitiepaleis in Brussel was ooit het grandioze statement waarmee de jonge Belgische natie de wereld verblufte – de Mount Everest onder de gerechtsgebouwen. Het is genomineerd voor een erkenning als Werelderfgoed bij de Unesco, en tegelijk staat het op de lijst van de internationaal meest bedreigde monumenten van de World Monuments Watch. “Het Justitiepaleis is nu beroemd om de stellingen die ervoor staan. Dat is toch ongelooflijk?” zegt Mathieu Michel (MR), die als staatssecretaris bevoegd is voor de Regie der Gebouwen, de vastgoedbeheerder van de federale overheid. “Stellingen voor een symbool van België, een symbool van justitie en democratie, zijn onaanvaardbaar. Het was voor mij een prioriteit daar iets aan te doen. Ik ben dan ook tevreden

dat de werken binnenkort beginnen.” Deze week is de restauratie van de voorgevel gestart. Als alles volgens plan verloopt, is die in 2025 uit de steigers. Daarna volgen de andere gevels. Die moeten uit de stellingen zijn in 2030. Ondertussen wordt

“**Stellingen voor een symbool van België, een symbool van justitie en democratie, zijn onaanvaardbaar**”

MATHIEU MICHEL, STAATSSECRETARIS REGIE DER GEBOUWEN

een haalbaarheidsstudie uitgevoerd om het paleis van binnen onder handen te nemen. “De voorbereiding van de buitenwerken nam wat tijd in beslag”, vertelt Michel. “Gek genoeg moesten we de stel-

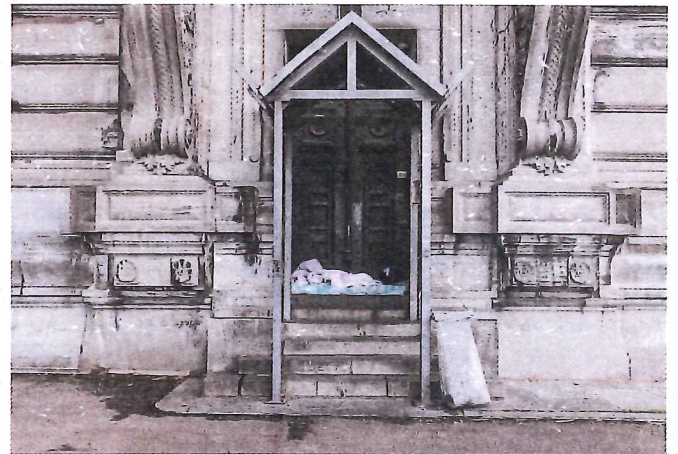
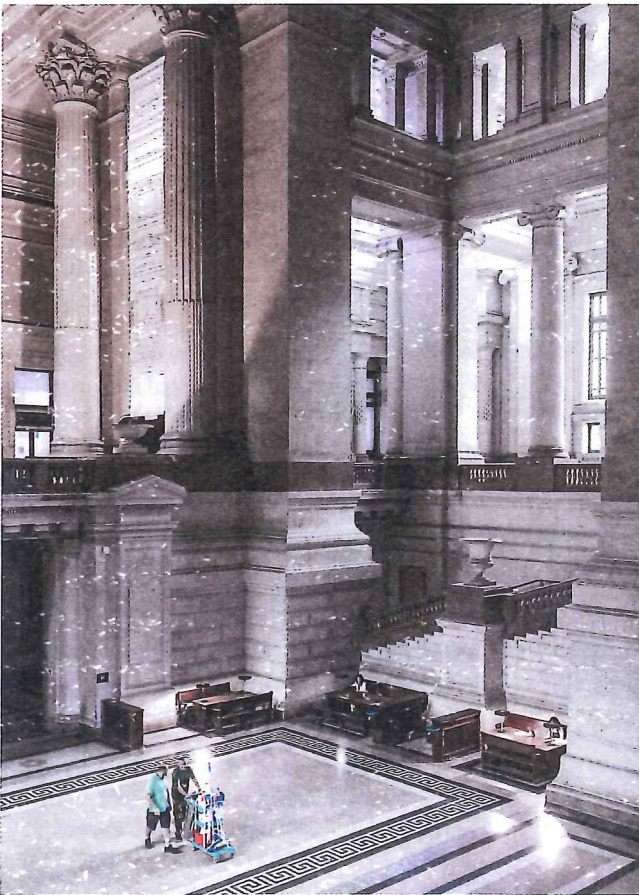
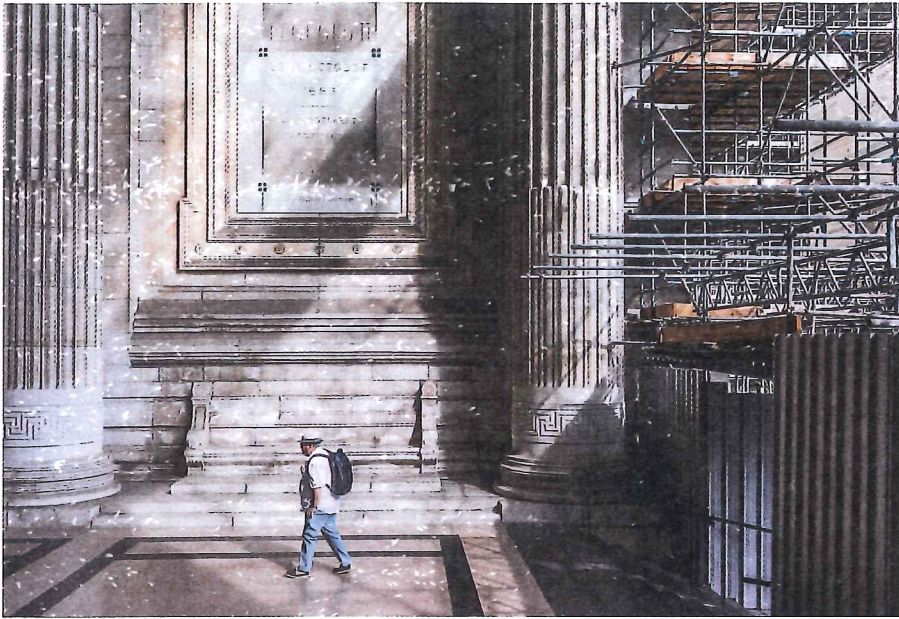
➔ JUSTITIEPALEIS

Ooit het grandioze statement waarmee de jonge Belgische natie de wereld verblufte.

lingen eerst renoveren voor de experts de voorgevel konden inspecteren (kostprijs 1,1 miljoen euro, *nvdv*). De werken die we nu uitvoeren, hadden we al in de jaren tachtig moeten doen.” De eerste stellingen verschenen in 1984 voor het paleis, maar er is nooit aan de gevels gewerkt, uitgezonderd de restauratie van de koepel in 2003.

Enkel glas

Op de dag dat we Laurent Vrijdaghs, de administrateur-generaal van de Regie der Gebouwen, ontmoeten om het Justitiepaleis te verkennen, is een aannemer aan het werk om de woekerende struiken van de voorgevel te verwijderen. “De trein is vertrokken”, bevestigt Vrijdaghs. “En hij mag zeker niet meer stoppen.” Het karwei dat de aannemer voor de boeg heeft, is gigantisch. De gevels hebben een totale oppervlakte van ruim 90.000 vierkante meter. “Over het algemeen kunnen we de gevelstenen reinigen of herstellen. Maar een deel moet worden vervangen”, zegt Vrijdaghs. Aangezien het Justitiepaleis beschermd is, dient de nieuwe kalksteen te worden betrokken uit de groeve van Comblanchien in Bourgondië, waar het oorspronkelijke bouwmateriaal vandaan kwam. De restauratie van de voorgevel is begroot op 31,7 miljoen euro. De renovatie van alle gevels zou 87 miljoen euro kosten, al dateert die raming nog van vóór de inflatieopstoot van vorig jaar. Wie over de hellingen langs het paleis loopt, krijgt soms het gevoel in een gribus te zijn aanbeland. Een slagboom en zuiltjes van de borstwering zijn ten prooi gevallen aan vandalen, muren zijn beklad met

graffiti. De meeste ramen zijn in slechte staat, de ruiten smoezelig. Een rij grote vensters is dichtgemaakt met metalen platen, hier en daar is het raamglas vervangen door spaanplaat. Langs enkele kozijnstijlen zit een tochtband, die in-tussen ook verweerd is. Dat achter sommige ramen dozen en boeken zijn opgetast, draagt nog bij aan de troosteloosheid. Elders zit een opgetuigde kerstboom achter een gordijn weggestopt. Het valt op hoeveel ingangen het paleis heeft. Sommige zijn gewone - en vaak kaduke - deuren, voor de hogere portieken staat een overkapping tegen vallende brokstukken.

“Het Justitiepaleis heeft een vijftiental ingangen, op alle niveaus. We zullen die ook renoveren, maar ze zullen allemaal dicht blijven, op vijf na”, legt Vrijdaghs uit. “En we maken gebruik van de werken om de ramen, die ook beschermd zijn, te vernieuwen en te voorzien van dubbelglas.” Tot nu zat in de ramen van het paleis enkel glas, op enkele zeldzame uitzonderingen na. Ook de hellingen moeten er binnenkort aantrekkelijker uitzien. Voorheen deden die dienst als parkeerterrein, inmiddels zijn ze deels autovrij gemaakt. De Regie der Gebouwen heeft met de stad Brussel de handen in elkaar geslagen, om ze om te turnen tot een groene wandelpromenade ten behoeve van de bewoners van de aangrenzende Marollenwijk.

Nieuwe bestemming

Dat er lange tijd geen urgentie was om het Justitiepaleis te renoveren, kwam deels doordat de toekomst van het gebouw ter discussie stond. De regering-Van Rompuy overwoog de gerechtelijke diensten er om veiligheidsredenen geheel of gedeeltelijk weg te trekken. Een internationale ideeënwedstrijd om een nieuwe bestemming voor het

monument te bedenken, bracht geen oplossing. In 2016 besliste de regering-Michel I het paleis tóch uitsluitend voor te behouden voor justitie en een grondige restauratie in gang te zetten.

Om vaart te maken, werd drie jaar later Steerco Poelaert opgericht,

‘Waarom we niet meteen zijn begonnen met de renovatie van de gevel? Onze eerste prioriteit was de veiligheid van het personeel’

LAURENT VRIJDAGHS, REGIE DER GEBOUWEN

een stuurgroep die elke maand samenkomt om de renovatie te stroomlijnen en waarin alle stakeholders overleggen, waaronder Justitie, het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, de stad Brussel, Monumenten en Landschappen, de Regie der Gebouwen en de Poelaert Stichting, een groep van advocaten en magistraten die sinds 2008 ijvert voor de heropwaardering van het paleis. Het dagelijkse beheer van het gebouw werd toebedeeld aan het vijfkoppige Team Poelaert, bestaand uit medewerkers van de Regie der Gebouwen en Justitie.

“Ik heb al vaak de vraag gekregen: waarom zijn jullie niet meteen begonnen met de renovatie van de gevel? Dat was omdat onze eerste prioriteit de veiligheid van het personeel was”, zegt Laurent Vrijdaghs, wijzend op een vluchtplan aan een muur, dat er nog maar sinds enkele jaren hangt. “Zo was er geen intern noodplan, er waren geen blusapparaten, geen vluchtroutes, geen pictogrammen, geen brandoefeningen. Op sommige plekken kon je het brandalarm niet horen. Het was ongelooflijk gevaarlijk.”

“De medewerkers hebben twintig, dertig jaar in verschrikkelijke omstandigheden gewerkt”, zegt advocaat Dirk Van Gerven van de Poelaert Stichting, die Steerco Poelaert voorzit. “Er was schimmel en waterinsijpeling in lokalen. Er drong veel kou binnen door de ramen. Er liepen ratten in het gebouw. Het Team Poelaert heeft al veel gerealiseerd om ervoor te zorgen dat de mensen een beetje op een normale manier kunnen werken, maar er moet nog heel wat gebeuren. Zo is ook het verouderde kantoormeubilair aan vernieuwing toe. Maar alles hangt natuurlijk van budgetten af.”

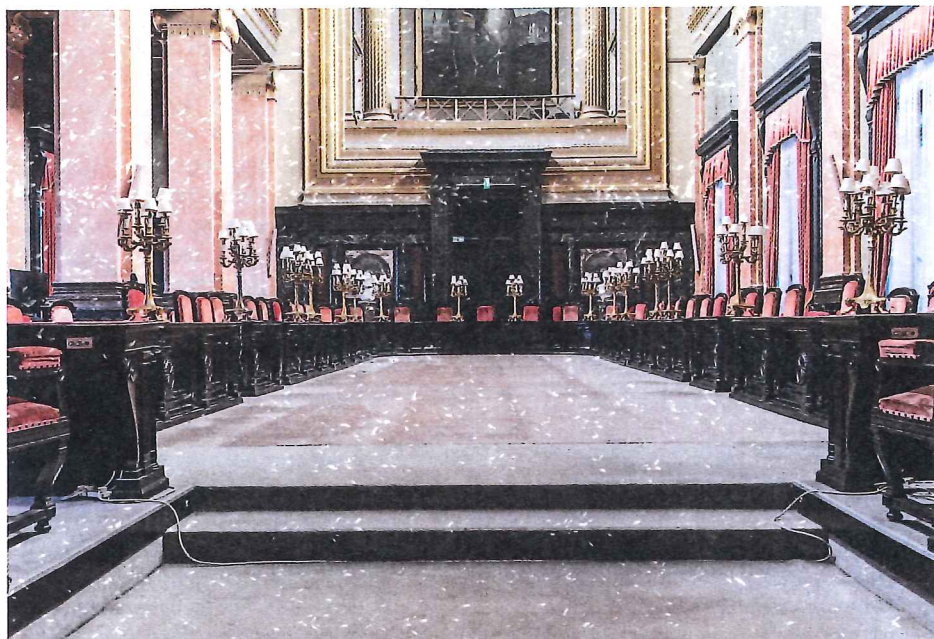
Ook de beveiliging is opgevoerd. Bezoekers ondergaan een stevige controle in de scanstraat aan de hoofdingang. Vorig jaar kreeg het paleis er met de zogenoemde box-in-the-box vier moderne, hoogbeveiligde zittingszalen bij, opgetrokken op een van de acht binnenpleinen.

Twee treden

In een zittingszaal van het Hof van Cassatie, die was aangetast door een zwam, zijn de herstellingen die de Regie der Gebouwen er liet uitvoeren afgerond. Ook in de galerij boven de centrale hal zijn de steigers van enkele maanden geleden verdwenen. “Dat waren herstellingen, we zijn nog niet aan het restaureren”, benadrukt Laurent Vrijdaghs. Nadat eerder bijvoorbeeld de liften waren vernieuwd, worden deze zomer de verwarmingsradiatoren gecontroleerd. Sommige leken, van andere is de thermostatische kraan defect, of ontbreekt die. De Regie der Gebouwen is zelf geen aannemer, het moet voor die werken een aannemer zoeken via een aanbesteding. “Een zware en tijdrovende procedure”, geeft Vrijdaghs toe. “Het is beter niet te wachten tot er zich een probleem voordoet

90
DUIZEND

vierkante meter bedraagt de totale oppervlakte van de gevels.

HET JUSTITIEPALEIS IN CIJFERS

- Eerstesteenlegging door koning Leopold I in **1862**
- Ingehuuldigd door koning Leopold II in **1883**
- Kostprijs: **46 miljoen** goudfrank, oorspronkelijk begroot op 8,6 miljoen goudfrank
- Oppervlakte: **165.000** vierkante meter
- Oppervlakte centrale hal: **3.600** vierkante meter, hoogte: ruim **80** meter
- **10** verdiepingen, **24** niveaus
- **42** zittingszalen, **240** kantoren en andere lokalen
- **8** binnenpleinen
- Hoogte van de koepel: **142** meter
- De restauratie van de buitenkant begon in **1976**
- Beschermd als monument sinds **2001**

om herstellingen in gang te zetten.” Voor kleine klussen – zoals schilderwerk – heeft het paleis een eigen technische ploeg van zeven mensen samengesteld.

Het poetsen van de ramen is een heikel punt. Het Justitiepaleis beschikt over een team van 25 schoonmakers, maar ze mogen op een ladder niet hoger werken dan twee treden, terwijl de meeste ramen metershoog zijn. Bovendien zijn er vensters die niet opengaan of onbereikbaar zijn. Hoewel de technische ploeg in een leeg uur weleens een rist ramen lapt, verklaart dat waarom veel ruiten er zo groezelig uitzien.

Bijna zindelijk

Hoewel de Regie der Gebouwen de daken al tussen 2006 en 2015 heeft gerenoveerd, blijft water het grootste probleem van het Justitiepaleis. Bij elke storm of stortbui staan de zenuwen van het facility-managementteam strak gespannen. Een dode duif, een opgewaai-

de plastic zak, een achteloos weggegooid drankblikje kan de afvoerbuizen verstoppen, waarop het water een uitweg zoekt en schade veroorzaakt in het gebouw. Doordat de leidingen in de muren zitten, is het vaak aartsmoeilijk de verstopping precies te lokaliseren. Nagenoeg elke week inspecteert de technische ploeg de daken om problemen voor te zijn, al zijn sommige heel lastig te bereiken. “Behalve renovatie is ook onderhoud cruciaal”, onderstreept Vrijdaghs. Naast de staatsiezaal van het Hof van Cassatie treffen we drie leden van de technische ploeg die een groot kantoor opknappen waar water was binnengedrongen. Langs een majestueuze trap, een

HOF VAN CASSATIE

“Het gebouw zal nooit een duurzaamheidskampioen zijn.”

“

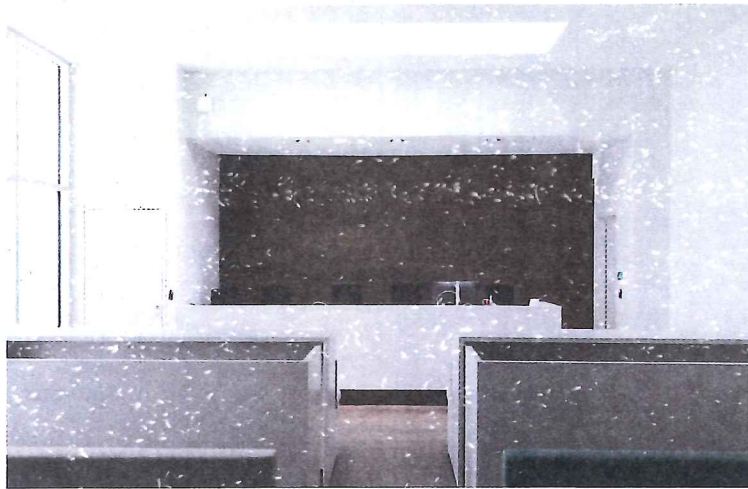
‘De medewerkers hebben twintig, dertig jaar in verschrikkelijke omstandigheden gewerkt’

DIRK VAN GERVEN, POELAERT STICHTING

van de wonderen van het Justitiepaleis, dalen we van de centrale hal af naar een van de neteligste probleemplekken van het gebouw: de ingang aan de Miniemenstraat, ruim 20 meter lager. Beneden komen we, beschut onder een houten overkapping, in een brede, door een traliehek afgesloten portiek, die wordt bevolkt door duiven, die zelfs nestelen in de dakgoot die door de ruimte loopt. Het stucwerk van het plafond is bijna over de hele breedte van de galerij naar beneden gestort – ook hier door waterinsijpeling. De grond ligt bezaaid met duivenpoep. “We hebben hier schoongemaakt. Het is hier nu bijna zindelijk”, zegt Vrijdaghs met een glimlach.

Oorspronkelijke staat

In de kelders en op de zolderverdieping worden al archieven weggehaald en gedigitaliseerd, om tijdelijk onderdak te kunnen bieden aan medewerkers, wanneer hun kantoren over enkele jaren wor-

BOX-IN-THE-BOX
De beveiliging van
het Justitiepaleis is
opgevoerd.

den vernieuwd. “Het Justitiepaleis zal worden gerenoveerd terwijl het volop operationeel is. Dat wordt een enorme uitdaging”, beseft Laurent Vrijdaghs.

De haalbaarheidsstudie om het interieur te restaureren, te renoveren en opnieuw in te richten, moet eind 2024 klaar zijn. Als einddatum van de binnenwerken wordt gemikt op 2040. Wat worden de krachtlijnen? “Het paleis zo veel mogelijk herstellen in zijn oorspronkelijke staat”, antwoordt Vrijdaghs resoluut. “En het gebouw aanpassen aan de behoeften van een moderne justitie.” Ook energiezuinigheid wordt belangrijk, maar het paleis zal nooit een duurzaamheidskampioen zijn. Zo zijn kantoren van 8 meter hoog hier niets bijzonders. “Vandaag zou je dat niet meer kunnen verantwoorden. Maar we zullen geen plafonds verlagen.”

Ontrafelen in welke mate het Justitiepaleis in zijn oorspronkelijke toestand kan worden teruggebracht, belooft een complex puzzelwerk te worden. In 1940 fulmineerde Victor Horta al dat verbouwingen hadden geleid tot de “volledige verminking” van het neoklassieke, neo-Assyrische en

neo-Egyptische meesterwerk van Joseph Poelaert. En toen moest de grote brand van september 1944 nog komen, enkele weken later gevolgd door een VI-inslag in de Mienenstraat. De ingrijpende herstellingen aan het gebouw werden daarna uitgevoerd zonder de plannen van Poelaert, die zoek waren geraakt.

Evenwichtsoefening

Het opstellen van een masterplan om de functies van het Justitiepaleis te reorganiseren wordt een andere opgave. Het Justitiepaleis is de spil van de Poelaert Campus, de juridische cluster waartoe ook zes kantoorgebouwen rond het Poelaertplein behoren. “De capaciteit van het paleis kan efficiënter worden benut”, weet Laurent Vrijdaghs. “Een rationalisatie is zeker mogelijk.”

‘Het Justitiepaleis zal worden gerenoveerd terwijl het volop operationeel is. Dat wordt een enorme uitdaging’

LAURENT VRIJDAGHS, REGIE DER GEBOUWEN

In een gang zien we een metalen buisje dat uit een muur priemt: een restant van de oorspronkelijke gasverlichting van het paleis. Dat herinnert er nog eens aan dat het gebouw is opgericht in een tijd dat er nog geen elektriciteit bestond. “We restaureren het paleis niet alleen, we voorzien het ook van de nieuwste technologie: schermen, camera’s, 5G. Dat wordt een heel moeilijke evenwichtsoefening”, zegt Vrijdaghs. De Regie der Gebouwen is slechts de uitvoerder van het organisatorische masterplan, dat moet worden uitgewerkt door Justitie.

Ook in het buitenland wordt justitie gemoderniseerd, maar in Parijs en Amsterdam krijgen de oude gerechtsgebouwen een nieuwe bestemming en zijn hun functies overgebracht naar een up-to-date nieuwbouw aan de rand van de stad. Was de beslissing om het Justitiepaleis te behouden als gerechtsgebouw dan wel de goede keuze? Bovendien: hoe kolossaal het paleis ook is, een monsterproces als dat over de terreuraanslagen van 2016 had er niet kunnen plaatsvinden. Voor zulke zaken is het Justitia-gebouw ingericht, in de voormalige NAVO-gebouwen in Evere (kostprijs 20 miljoen euro). “De discussie over de bestemming van het paleis werd jaren geleden beslecht: het blijft een gebouw voor justitie”, repliceert minister van Justitie Vincent Van Quickenborne (Open Vld) via zijn woordvoerder. “Het gebouw is emblema-tisch voor onze justitie, het is belangrijk dat er werk wordt gemaakt van de restauratie. Het moet worden aangepast aan de moderniteit, zoals ook is gebeurd met het gerechtsgebouw aan de Britselei in Antwerpen (ingehuldigd in 1877, *nvdv*), waar het hof van beroep en het parket-generaal hun intrek zullen nemen.” Afspraak in 2040. **1**